

ALMQVISTIANA

Meddelanden från Almqvistsällskapet 30, 2005

Innehåll

Artiklar

Göran Gunér: I skuggan av ett geni och i ljuset av en katastrof – en berättelse om Carl Jonas Love Almqvists barn Ludvig och Maria 3

Solveig Faringer: Almqvist – en hungrig författare 11

Recept: Havresoppa 16

Röster om Almqvist

Orvar Odd: Till C.J.L. Almqvist då han blev regementspastor 17

Noterat

Torgny Nevéus: En jubelmagister som inte inbjöds 19

Mats Hellström: Almqvist pånyttfödd – i Tyskland 20

Anmälan

Ulla Nordin: C.J.L. Almqvists slottskrönika och det indirekta skrivsättet 21

Från våra program 22

Nya hedersledamöter: Solveig Faringer, Lennart Mörk och Lennart Hedwall 23

Nya styrelseledamöter: Anders Burman och Jon Viklund 25

In memoriam

Bertil Romberg 1925-2005 27

Styrelsen 2006

Mats Hellström, landshövding, ordf.

Topsy Bondeson, antikvarie,

skattmästare, klubbmästare

Anders Burman, fil.dr.

Göran Gunér, regissör

Ulf Hellners, bankdirektör

Olof Holm, fil.mag., sekreterare

Roland Lysell, professor

Ulla Nordin, fil.dr.

Cecilia Sidenbladh, fil.dr.,
dramatiker, vice ordförande

Petra Söderlund, fil.dr.

Jon Viklund, fil.dr.

Britt Wilson Lohse, lektor

Medlemskap

kan erhållas genom att sätta in 150 kronor på postgiro 38 06 49-4, Almqvistsällskapet. Vår hemsida: <http://www.almqvistsallskapet.se/>

Almqvistiana 30, 2005

Meddelande från Almqvistsällskapet ISSN 1104-9014

Redaktion: Topsy Bondeson, Anders Burman, Olof Holm, Roland Lysell och Britt Wilson Lohse.

Detta och tidigare nummer kan beställas från sällskapets sekreterare Olof Holm, Terapivägen 16 E, 1 tr, 141 56 Huddinge, som även lämnar upplysningar om sällskapet, tfn 08-711 68 32.

Göran Gunér

I skuggan av ett geni och i ljuset av en katastrof
– en berättelse om Carl Jonas Love Almqvists barn
Ludvig och Maria

Den 28 november 1901 samlades den unga svenska parnassen i Sverige på Solna kyrkogård. På törnsrodiktarens egen födelsedag ville de i snöyran hedra minnet och stoftet av Love Almqvist. Dessa hans sentida beundrare hade sökt och trott sig finna hans kvarlevor på Herdenthorskirchhof i Bremen, där Almqvist 35 år tidigare jordats i en allmän fattiggrav. Ingen anhörig hade varit med på begravningen. Dottern Maria anlände några dagar för sent. Hon såg då till att han fick ett eget vilorum och ett kors med namnet Carl Jonas Ludvig Almqvist angivet. Döden mötte han som ”professor Carl Westermann”, ett av de många antagna namn han förbrukat under landsflyktens femton år.

1901 låg Maria Almqvist själv sedan åtta år begravd intill södra väggen av Solna kyrkas tjocka gråstensmurar tillsammans med sin fyra år äldre bror Ludvig, som ”efter långvarigt lidande” avlidit 1886. Nu skulle alltså tre i den av många bittra upplevelser drabbade familjen återförenas i döden.

Talare denna råkalla novemberdag för 103 år sedan var Verner von Heidenstam: ”Har det icke tyckts oss som skulle år efter år en förbannelse ha hängt över den ensamma graven där nere bland alla de rykande fabriks-skorstenarna i Bremen! Så må vi då glädjas åt att förbannelsen äntligen är bruten och landsflykten hemma.” Heidenstam vidrörde försiktigt Almqvists roll i förfalsknings- och giftskandalen 50 år tidigare: ”Måhända förblef denne store siares mantel icke intill det sista helt vit och utan fläck, men förvisso var han en solgudens tjänare och präst. Oskulden i detta ords egentliga mening besatt han ju givetvis icke, men hans själ ägde under sina högtidsstunder i sällsynt grad den oskuld, som icke vet av blygsel därför att den icke längre vet av skuld och som därför, sökande rättfärdigheten, nästan med ett barns stämma framstammar de frågor om ont och gott, vilka jordens alla kloka icke kunna svara. Endast den vilkens själ omedvetet kan förvandlas till ett barns, förmår skriva sådana dikter som *Helgedomens Ande* eller *Fader, O säg mig*.”

Hur hade det varit för Maria och Ludvig att växa upp med det mångsidiga och komplicerade geniet Love Almqvist som far? Hur upplevde de katastrofen när han anklagades för förfalskning och giftmordsförsök? Hur reagerade de på faderns plötsliga landsflykt utan möjlighet till avsked? Hur kom offentlighetens hårda dom över honom att prägla deras fortsatta liv?

Under sina sista år hann Love Almqvists båda barn uppleva det förnyade intresset för hans verk. Det vaknade först hos enskilda forskare och spreds sedan till en ny generation av författare och målare med Verner von Heidenstam,

Richard Bergh och Ellen Key i spetsen. De hade alla Almqvist som förebild för sitt konstnärliga skapande på fantasins fria grund.

För Ellen Key (som naturligtvis också var med i den huttrande skaran på Solna Kyrkogård) hann den sjuka och åldrade Maria Almqvist berätta om sin barndom och sin far inför den långa artikeln om Love Almqvist som "Sveriges Modernaste Diktare" i Ord & Bild 1894. Berättelsen vittnar om att Marias och Ludvigs pappa kunde vara både engagerad och lekfull – något som säkert var ovanligt för 165 år sedan:

Vid sin kaffekopp eller med sin pipa kunde min far i ensamheten sitta stilla långa stunder och fick då ett inåtvänt uttryck, men för oss barn, våra önskningar och vårt välbefinnande blef han lätt vaken. Hans kvicka, blixtrande infall kommo ofta fram, på hans dämpade sätt, i hemlifvet; men han var blyg, nästan omöjlig i större samkväm. Dess mera kunde han elda i mindre kretsar. Hans personlighet hade en utomordentlig tjuvningsmakt genom hans, stilla, djupa intensitet, genom den alltid vibrerande lidelsen för idéerna, för det väsentliga, stora och hela.

Han syntes sällan öfverhopad, utan kom blid och vänlig från sitt arbetsrum, och ofta tog han oss barn med på långtur. Han skämde bort oss, men icke genom att tillåta själfsväld, utan genom en sympati, som gjorde honom till vår bästa lekkamrat och vän. Han tålde aldrig att se oss sysslolösa; antingen skulle vi leka eller arbeta, men det innehållslösa var öfver allt hans avsky. Han låtsade icke nöje, han var verkligen road af våra nöjen, liksom vi af hans. Hur ofta vi än vandrade med honom till Fiskartorpet, Uggleviken eller Djurgården, så blef det hvar gång en högtid, om än han länge gick tyst. Vi glömde alldeles den långa tystnaden, när han vaknade upp till tankar för oss. Ingen kunde säga oss så roliga saker eller så ömma; ingen berätta som han. En sommar, då jag var ensam i helpension och min far bodde som ungar i Stockholm kom han hvarje eftermiddag, tog mig och alla nio kamraterna med på landet, så att vi skulle slippa från sömnen de vackra sommardagarna. På sina vandringar hade han en oändlig vakenhet för naturen, för olika arbeten, och han gaf sig i prat med alla gubbar och gummor. Folk sade honom ofta sina djupaste hemligheter: ingen hade sådan makt som han att vinna förtroenden. Vi barn berättade honom allting, han förstod alltid våra känslor, på samma gång som han aldrig smekte våra svagheter. Han väckte t.ex. aldrig vår ärelystnad, berömde icke våra framsteg, utan framhöll, att flit endast var en plikt. Jag skref vers som barn, men han hvarken afmuntrade eller uppmuntrade mig. Att dikta, det är helt, fullt lifsallvar, sade han, och man bör endast göra det när det är oemotståndligt. Hans väsen var så milt, att jag aldrig sett honom häftig, och jag trodde därför att världen höll på att förgås, när han en

enda gång –med allt skäl- sade till min bror, att denne betett sig ”som ett exekrabelt nöt.” Min bror hade aldrig verklig glädje skild från min far, i stället för att andra ynglingar inte ha något nöje, när deras far är med. Men endast att vara nära vår far var för oss båda lycka.

När Marias berättelse publicerades i Ord & Bild hade hon redan hunnit lämna jordelivet.

Carl Peter Mazér: Maria Almqvist med styvmorsviol i handen (1836, Nordiska museet). Bilden av lilla ”Mian” är lustigt sammansatt med kjolen i svepande rörelse framåt men hennes överkropp och ansikte är i stillhet. Ögonen tycks storögt undra över livet.

Maria Almqvist var bara 7 år när hon porträtterades av Carl Peter Mazér. Konstnären, som just kommit hem efter tio år i Paris och Italien, hade säkert mycket att berätta för Mian och Ludvig om stora världen men också för Love, som vid den här tiden skönjer hur ”det går en åska genom tidevarvet,” radikaliserar politiskt och omorienterar sig estetiskt mot realismen. Nästan ingen i kretsen kring Almqvist hade besökt de stora länderna på kontinenten. Men resenären Mazér hade varit med om julirevolutionen 1830, studerat för moderna franska målare, sett den stora konsten i Louvren och mött söderns hetta och folkliv i Neapel. Målaren blev snart en kär gäst i familjen och skildrade i bild inte bara lilla Maria utan också Love Almqvist själv (flera målade och tecknade porträtt) och vänner som Janne Hazelius, Adolf Fredrik Lindblad och Johan Ludvig Runeberg.

Almqvist porträtterade själv sin lilla dotter musikaliskt i en av sina fria fantasier för piano forte. Den heter ”Marie-Louise” och påminner i sin blandning av snabb rörelse och mera stillsam begrundan om Mazérs porträtt. Även sonen Ludvig avbildades i musik, liksom diktarens föräldrar. Han skildrade också sig

själv i toner. Däremot inte hustrun Maria som han hade en så komplicerad relation till. Hon var bara 14 år och barnflicka till Loves yngre halvsyskon när de båda först förälskade sig i varandra. Han var 19. De hade varit hemligt förlovade i tolv år när de i mars 1824 gifter sig i början av det ett och ett halvt år långa och misslyckade äventyret som bönder i Värmland.

Den 27 april 1825 skrev Love Almqvist ett mycket långt brev till den nära vännen Janne Hazelius. Allra sist, närmast som ett PS, skriver han: ”Broder Janne! Min Maria födde mig för några dagar sedan en son.” Några sidor tidigare har han (förvånansvärt nog utan att direkt förbinda sina känslor med den lyckliga tilldragelsen) berättat att hustrun gör honom jordiskt lycklig. Men Love känner att han saknar en vän till umgänge, någon som har grundligt självständigt huvud och ett slags överblick. Detta behov för strax Love Almqvist tillbaka till Stockholm. I juni får hustrun ett brev: ”Jag har alltid älskat dig min Maria, men var gång jag är frånvarande ifrån dig, känner jag detta mångdubbelt. [...] Du är rätt obetydlig, min lilla Maria – det som hos dig är älskvärt är Guds kraft i dig, det är icke ditt. Men detta som är hos dig är passande och fullkomligt för mig, ty jag är obetydlig som du. Vi tillhöra varann. Det är en tröst i att vi få dö: det är så ängsligt på jorden rätt ofta. Kyss och smek vår lilla Ludvik ifrån mig.”

När dottern Maria föds fyra år senare har Love börjat sin tjänst som lärare på Nya Elementar vid Hötorget i Stockholm, där han snart också blir rektor. Med undervisningen, administrationen, det flitiga läroboksskrivandet och det intensiva författandet de kommande åren undrar man hur Almqvist, som ”bar på en hel värld av poesi, religion och vetenskap” hann med barnen och hemmet.

Om somrarna reser han i Sverige och skickar målande brev hem till familjen. Berättelsen från sommarresan till Västergötland 1829 avslutas med uppmaningen till Maria att kyssa hans lilla Ludde 12 gånger och från smålandsresan 1836 med: ”Kyss lilla Ludvig och Maria obeskrivligt”.

I brev till vänner kan Almqvist uttrycka oro för Ludvigs utveckling – han anar den fallenhet för tungsinne som senare i livet plågar sonen. Pappan skriver 1838 om 13-åringen: ”Jag känner få gossar, som hava så mycket sinne för djup innerlighet, kärlek och trofasthet. Men raskhet i själen brister honom. Han skyr umgänge till den grad, som kan bli illa: och det värsta är, att när han sitter i sin enslighet, tager han sig icke rätt att vara flitig och sysselsätta sig, utan försänker sig i ett slags dvala.”

1840 reser Almqvist till Paris och därifrån kommer i oktober ett roligt resebrev till den 11-åriga dottern där han berättar detaljerat om den nya sensationen att få färdas på järnvägen, om att få äta billiga och goda vindruvor och om det rika och myllrande folklivet i världsstaden. Han manar barnen att skriva och skriva vackert. Den 15-årige Ludvig har nu påbörjat sin officersutbildning på Karlberg.

Efter ett halvårs resande återkommer Love Almqvist till Stockholm. Sedan publiceringen av den kontroversiella samlevnadsromanen *Det går an* 1839 har det stormat alltmer kring honom och hans författarskap. Han tvingas sluta som

rektor på Nya Elementar och får svårt att försörja familjen. Livet ute på familjegården Antuna halvannan mil norr om Stockholm blir allt besvärligare med attacker från släkten och vänner på hustrun som inte kan hushålla och skapa trevnad och ordning. Samlivet kompliceras nog också av den könssjukdom som Love Almqvist tycks ha ådragit sig i Paris. Familjen lever under en tid åtskild. Hustrun Maria och sonen Ludvig flyttar till Jönköping, där han fortsätter sin militära tjänstgöring. Författaren själv uppehåller sig som ”ungkarl” i Stockholm men känner det som han befinner sig ”överallt och ingenstades.” Dottern vistas på flickpension.

1843 sålde Love Almqvist Antuna. I nästan 50 år hade gården varit i familjens ägo och här hade han själv vuxit upp. Genom försäljningen kan han sätta av 8.000 riksdaler för barnens utbildning. Förmyndarskapet för dem överläts på den mycket yngre halvbrodern Fridolf (som är på väg att bli en framgångsrik jurist) och deras framtid borde vara tryggad. Det behövs eftersom Loves ekonomi är i kris och blir alltmer tilltrasslad genom stora skuldförbindelser. I det läget förslår det hårda slitet som radikal och inflytelserik skribent på Aftonbladet inte långt – halva lönen går åt till att betala skulderna.

1851 inträffar så katastrofen med de offentliga anklagelserna mot Almqvist för förfalskning och giftmordsförsök. Den 11 juni tvingas han att hals över huvud fly ur landet. Kronprins Carl gläder sig åt att regeringens farligaste fiende förstört sig själv och ärkebiskop Wingård konstaterar ”att vi äro att lyckönska till att ha blivit av med det aset Almqvist”. Atterbom hade ibland föreställt sig att vännen Almqvist skulle sluta som dårhushjon eller självmördare – ”men att han skulle sluta såsom skurk, ja bov av prima-sorten, hade jag dock icke väntat mig”. De flesta tycks vara ense om Almqvists skuld, även sonen Ludvig som i ett brev till farbror Fridolf skriver om ”Pappas oförmåga att kunna se någonting, sådant det verkligen är beskaffat, utan några tillsatser af hans egen poetiska inbillning. ---Pappas ursäkter och förklarande, huru det förhåller sig med allt hvarför han är misstänkt i afseende på reverserna, äro onekligen mycket väl uppgjorda och skulle vara fullkomligt öfvertygande i en roman.” Han fortsätter: ”Det mest graverande emot honom återstår dock tyvärr och finnes i protokollerna och kan visst icke blifva annorlunda, än det är.”

I brev till Lars Johan Hierta på Aftonbladet och andra vänner skrivna under resandet från Tyskland, London och till New York försöker den landsflyktige förklara vad som hänt och försvara sin sak. Det första bevarade brevet till familjen är skrivet till dottern från St Louis först i oktober 1852. Ytterligare 20 är kända. I dessa berör han aldrig skälen till landsflykten, trots att hans närmaste många gånger ber honom om det. I början skickar han över pengar och hela tiden är det uppenbart att han tänker på familjens väl och vill veta hur det går för barnen. Almqvist hoppas att de själva snart ska få göra resor och se världen. Ibland längtar han sig nästan sjuk till hemlandet: ”Jag drömmer nästan varje natt och i mina drömmar är jag alltid i Sverige, alltid i Stockholm. Så, när jag

vaknar, är jag tillbaka i min torftiga bädd igen, någonstans i Amerika. Atlanten är mellan mina nätter och dagar.”

Inte heller Love Almqvists barn fick lyckliga liv att leva. Ingen av dem bildade familj. I stället tydde de sig till varandra så länge de levde. 1855 skriver Mian till Ludvig från Genève, dit hon rest för studier på farbror Fridolfs bekostnad: ”Och vi måste vara rädda om denna känsla, ty det är denna innerliga kärlek till varandra som uppehållit oss under så många bittra tilldragelser i livet.” Senare samma år manar hon åter till sammanhållning: ”Ack! Ludvig, var rädd om Dig, man kan aldrig vara nog försiktig, om man också inte har så mycket att leva för bör man ändå bevara sig så mycket som möjligt för sina anhörigas skull, för dem som man utgör en glädje, ett allt.”

Maria/Mian upplevde en olycklig kärlekshistoria i slutet av 1850-talet – den hon älskade förlovade sig med en annan. Det tog henne hårt.

Ludvig Almqvist (Fotografica c:a 1964) beskrevs som hjärtans snäll och naturälskare. Han hade konstnärliga talanger – tecknade och deklamerade väl.

1863 och 1864 utväxlas brev med fotografier över oceanen mellan landsflyktingen och hans familj. Tänk att äntligen åtminstone få se bilder av varandra! Ludvig har gjort en föga framgångsrik militär karriär – vi ser honom här, en ogift 39-årig löjtnant vid Västmanlands regemente. Fadern kommenterar: ”Ludvig har på sitt fotografi ett par mycket stränga och barska Ögon, icke likt de milda och leende blickar han ofta brukar kasta, men snarast påminnande om Farfars vid vissa tillfällen. Men jag tycker mycket om Ludvigs utseende i alla fall: det liknar en barsk officerare, en ordentlig militär, och är fullt som det skall vara.”

Love Almqvist skriver om porträttet av halvbrodern: "Fridolfs porträtt synes mig mest liknande, sådan jag alltid sett honom och minns honom." Han hoppas på bilder också av "hans små gossar, vilka jag är säker på, äro ganska vackra". Ännu är det några år kvar tills Fridolfs dotter Agnes kommer till världen – hon som småningom blir mor till Dag Hammarskjöld.

Av Maria Almqvists egen hand finns inga brev bevarade – hon hade inte självtillit för skrivande. Men enligt dottern tyckte hon mycket om läsning, helst när andra läste för henne.

Hustruns utseende kommenterar Love Almqvist i brevet till henne den 28 nov 1864: "Du sitter där i en rätt ståtlig klänning och en ganska vacker huva eller mössa med långa band. Men, skall jag säga dig, vad som rörde mig allra mest? Det var anblicken av dina Händer. Fordom så knubbiga och trinda, syntes de nu spensliga och magra – ach, Maria lilla, det var icke av ålderdom allenast – men av lidande – huru mycket har du icke lidit – lidit för min skull! ---och dessa dina små magra händer kysste jag i oräkneliga omgångar, och under tårar: det var allt hvad jag hade!

Till dig, älskade Maria och våra barn, sänder jag den varmaste Jul- och Nyårsönskan, jemte en Omfamning...över Oceanen.

Evigt din Love"

Ett senare brev som innehöll ett fotografi av Almqvist själv var kortare än vanligt. Bilden tyngde brevet och med flera ord skulle han inte få råd med portot. Om hatten som han bär på fotot berättar han en lång och antagligen åtskilligt tilldiktad historia om att den deltagit i det pågående inbördeskriget. En vän som burit den föll för en kula i det stora slaget vid Gettysburg och dog i Loves armar.

Det sista brevet till familjen är skickat på nyåret 1866. Almqvist har då återkommit till Europa och vistas i Bremen med förhoppningen att få återse de sina i Sverige. Det är omöjligt -brottet är ännu inte preskriberat och den skrämda familjen vill att han reser längre bort. Åtminstone till England. Den 26 september dör han, 74 år gammal. Dottern Maria hade skyndat ner men hann inte fram. Hon skriver: "Då jag först kom hit och förnam att Pappa var död, smärtade det mig mycket att jag icke förut fått träffa honom, men av vad jag senare förnummit av Doktor Noltenius, att han var så rysligt eländig och fattig och hela hans åsyn utvisade en människa som genomgått de svåraste lidanden, anser jag det för en lycka för mig, att jag slapp träffa honom sådan; det skulle gjort mig rysligt ont, och nu när alla hans lidanden upphört, kan jag desto mera tacka Gud. Min stackars Pappa! Så länge han levde fick han flacka omkring som en fredlös. Åtminstone efter döden kunde han behöva ligga i ro och således hava en egen grav." Den fick han snart av henne därnere i Bremen.

Två år senare (1868) dör också modern, 70 år gammal. 1869 skriver Ludvig till sin syster: "Ack, lilla Mian, vad jag ofta tänker på dig och längtar tills vi få träffas. Jag tycker numera att jag är bra ensam här i världen och på

samma sätt måste det vara med dig. Den enda som jag har nu, som jag håller av är dig och därför längtar jag så mycket att få träffa dig eller få brev.”

Flera av de gamla vännerna fanns länge kvar omkring Mian och Ludvig – främst förstås Fridolf (som alltid stöttade dem med pengar och goda råd) men också Janne Hazelius (numera general) och den legendariska författarinnan Wendela Hebbe (som dog 91-årig först 1899). Hennes dotter Signe (som blev en framgångsrik operasångerska) ger i sina memoarer gripande bilder av hur syskonen Almqvist fortsatte att ty sig till varandra. Maria drabbades mot slutet av 1870-talet av svår reumatisk värk. Ludvig tog hand om henne. Signe berättar: ”Jag kan ännu se dem komma på vägen under björkarna fram mot Snäckviken, Maria sittande i en liten vagn, som brodern sköt framför sig. Hon såg så söt ut där hon satt, ansiktet hade kvar sin ungdomliga rundning och sina rosor, hennes tänder var lika vita och vackra och hennes leende lika vänligt och ljust. Även Ludvig hade blivit bruten till hälsan. Men jag hörde aldrig någon av dem klagat. Agg och bitterhet voro för deras hjärtan främmande.” 1886 dog så Ludvig. ”Nu har jag ingen mer i livet här att begråta”, sa Maria stilla till Signe Hebbe som kom på besök. Duvorna på fönsterblecket blev Marias enda förtrogna och hon matade dem flera gånger om dagen. Grannarna klagade över invasionen av Marias flygande vänner men hon försvarade sin sak: ”Ack, det är ju den enda lilla solstråle jag har kvar i livet, inte kan ni väl nännas beröva mig den – jag stackare som måste sitta här fängslad året runt.”

Signe Hebbe ger i memoarerna i några meningar ett sammanfattande porträtt av Maria Lovisa Almqvist – som livet bragte långt mera törnen än rosor: ”Hon ägde ett ovanligt poetiskt sinne, var sällsynt musikalisk, skrev och talade med lätthet flera språk. För teckning ägde hon också goda anlag.

Ovanför soffan i Maria Almqvists rum hängde till det sista två porträtt i olja, det ena av fadern, det andra av Maria själv som liten ljuslockig, rundkindad flicka.

I Nordiska museet står nu lilla Maria i sin vita klänning med styvmorsviolerna i den lilla knubbiga handen. Föga anade den ömme fadern, då han lät måla detta porträtt huru styvmoderligt livet skulle komma att te sig för hans lilla flicka, huru njuggt på sol och rikt på lidande.”

På Marias och Ludvigs grav återfanns länge en vers ur Love Almqvists dikt *Till min syster*

Ånyo oss en bättre morgon stundar,
som rosen uppslår ögat ur sin knopp
Så skall det öga som i graven blundar
Uppvakna ungt och friskt till himmelskt hopp

Solveig Faringer

Almqvist – en hungrig författare

Man behöver inte läsa långt i en bok av C.J.L. Almqvist förrän man stöter på mat! I alla dess former, det dignar av råvaror, rätter, beskrivningar av middagar och mattraditioner. Efter att ha ”samlat” matcitrat för några repliker i min pjäs *Bigamisten* frågade jag mig – var det så banalt att författaren ofta var hungrig? En sak står i alla fall klar. Almqvist var en både kunnig och intresserad matälskare. Han kunde till och med använda mat som redskap för att uttrycka sitt sociala patos. Här ett citat ur *Smaragdbruden*.

”Är det fråga om en middag på Blå Porten, där borden digna under rätterna, och gästerna under dryckerna: då har man tillgångar. För mänskligheten, för det goda, för sanningens utveckling, för ”ideér” äger man intet.”

Det är den alltigenom hederlige och naivt idealistiske hjälten i *Smaragdbruden* (1845) herr Gustaf Carl som utbrister ovan. Och det är just på restaurangen Blå porten på Djurgården som han finner en biljett, gömd i en spegel med vars hjälp och en oändlig rad manövrar han kan ställa allt till rätta. Blå Portens abborrar var ett kulinariskt begrepp redan på Almqvists tid och i Hagdahls kokbok från 1879 finns receptet nedtecknat. – Abborrar ja- så här nonsensrimmade Almqvist långt senare i sin kammare i Philadelphia:

”Bengt bjuden var till kusin Anton på abborrar,
men fastnade under vägen i ett snår av kabborrar.
När han omsider kom fram, var det slut på abborrarna
och han utfor: ”Det har jag att tacka de förb- kabborrarna!”

I den lilla brevromanen *Araminta May* från 1838 beskrivs en bjudning hos L*, med whistspel: ”Man har på detta ställe fasligt tråkigt..” säger brevskriverskan Henriette. Hennes väninna, Araminta May finner sig dock tillrätta och låter sig väl smaka av ”en utsökt god, vit bischoff i fyllda kristallglas” Henriette förfasar sig: ”Ett ungt fruntimmer, som på en gång spelar och dricker!” Det visar sig dock i slutet av boken att väninnan är finurligt påhittad av Henriette för att hon skall få en ung man intresserad av sig själv. Vid spelborden serveras ”aftonens järpar, croquetter, bouding brulé, vol-au-vent på fisk, fruktkompotter och apelsingelé, alldeles efter Greta Nylanders n.o 466.” skriver Almqvist.

Har Almqvist hittat på den här menyn? För att få svar på det begav jag mig till Kungliga Biblioteket. Och där i källarvalven bland registreringskort i en brandsäker plåtlåda hittade jag Greta Nylander, en pseudonym för en Margareta Nordström. Från 1822 och framåt utkom fem upplagor av *Handbok vid den nu brukligare Finare Matlagningen*. En dag senare kunde jag vid bokdisken hämta fem vackra gamla kokböcker. I ett appendix fanns menyförlag och under

rubriken ”Stor Afton” nr 466 återfann jag Almqvists rätter ur en meny bestående av fjorton rätter!!!.

STOR AFTON
Klar Bouillon att servera i koppar
Förlorade ägg med kalvbräss
Rullad ål
Croqueter
Kalvlår med grädde
Vol-au-vent på Fisk
Sparris
Fin Ragu
Budding-Brulé
Stekta ankor. Sallader
Tvänne sorter geleé
Krokan; eller Maräng
Fruktkorgar och Syltskålar
Franska Sockerbröd.

På 1800-talet grundades mathållningen naturligtvis mer på de råvaror som producerades på hemmaplan än i våra dagar. Därför är det inte så konstigt att äppelrätter ofta nämns av den matintresserade Almqvist. I t ex romanen *Tre Fruar i Småland* (1842-43), nämner han äppelris som ”den härligaste komposition med ris och sylt”. Där finns också en imponerande initierad och rolig beskrivning av hur man i en prostgård i Småland tar hand om årets rika äppelskörd.

”Om mamma fick man tillstå, att hon ogärna satt länge [...] Hon vandrade fram och åter, fram och åter, emellan köket, där ugnen eldades för att torka äpplena uti, och salen, där skalningen, klyvningen och kärnhusuttagningen med högsta omsorg utfördes. Prosten själv satt [...] mot ena bordshörnet. [...] Vid hans armbåge på bordet tronade det ousäjligen stenfatet, vari alla äpplena kastades, sedan de blivit fullkomligt rensade; och varifrån de skulle utbäras och läggas glest och nätt i gråpapperslådor, för att slutligen av prostinnans egen hand sättas i ugnen, när denna hunnit lagom svalas. [...]”skär nätt med knivarne, flickor, och gör icke så tjocka skal där! [...] Var icke hamsiga med Guds gåvor! i nödfall kan en till och med tugga torkade äppelskal till smörgås: det smakar ganska gott, kära barn.”

Efter huvudrätt och efterrätt, till kaffe och kakor och Almqvists sista roman *Herrarne på Ekolsund*. Den kom 1847 men handlingen utspelar sig hundra år tidigare, 1743. Då var kaffe en nymodighet i Sverige. Bakelse-Jeana heter en av personerna. Kärt barn har många namn, sägs det och Almqvist kallar denna kvinna bakelse-mormor, bakelse-faster, bakelse-fru och bakelsemång-lerska. Och det sista är alltså hennes profession, hon sålde bakverk. Men med i sin korg bland kakor, spritser(!) och pastejer förde hon också hemliga meddelanden som

för handlingen framåt i synnerhet i första delen av den något tröga och mångordiga romanen.

”Hon gick, som vanligt, med sin korg under armen, deruti färska gorån prunkade i upplagda högar, vid sidan av nyss gräddade vofflor och pepparkakor af en högst obetydlig ålder.” – ”Bakelse-Jeana bor i en liten men rätt treflig och snygg boning” vid Jerntorget, där spisen utgjorde hennes ”alltiallom”.

”Under detta tidevarv var kaffe visserligen ej på långt när en så allmän dryck som nu, men det var väl känt likväl, och nästan hållet för en underbarhet av alla dem som kommit i rätt gång med bruket. Bakelse-Jeana hörde till dessa. [...] Nu var kaffet färdigt. Bakelse-Jeana satte sig ned framför sin spisel och drack själv en kopp. Det hörde till hennes ordningar att aldrig stå, när hon förtärde kaffe. Men hon hade båtton nu. [...] Hon hällde upp kaffet ur kokaren i en superblank, fint skinande kopparpanna, som dock var liten och passande att bära ute, i hörnet av en korg eller så. Det hände Jeana ofta, att vilja hava lite av sin älsklingsdryck, vid tillfällen då hon befann sig ute och gick med sina bakelser. Hon tillredde nu sin panna på samma sätt, och satte ned den i korgen [...] Hon medtog även socker. Grädde nytjades icke allmänt till mokka den tiden.”

Från kaffet och den sista romanen till Almqvists tid i Amerika. Han plågades av oro och hemlängtan, saknade sina barn, dottern Marie-Louise och sonen Ludvig, han bekymrade sig över sin hustru Marias situation. OCH han längtade efter svensk husmanskost:

”Vad jag längtar efter en bit gädda med pepparrot, abborre eller stekt strömming! Gröt och välling finnes icke heller: det vet ingen människa vad det vill säga, oaktat de hava de superbaste risgryn. Med ett ord, landet är härligt, men menniskorna i många delar av kulturen okunniga”, skrev han i ett brev hem.

Efterlämnat från Amerikatiden finns som bekant de 1438 handlinjerade foliosidorna, *Sesemana*, skrivna med en handstil så prydlig och jämn att jag aldrig sett dess like annat än i småskolan när fröken skrev före på svarta tavlan. Jag kan inte annat än ömma för den landsflyktige Almqvist. Skrev han för att inte tappa kontakten med sitt modersmål? All denna bildning blandad med kvalificerat nonsens, nerstoppad som i ett kalejdoskåp. Och som det dignar av mat!

Kaffe, bröd, potatis, äpplen, sillsallad, paltbröd, knäckebröd, stuvad gädda, smörgås, gås, ostron, ost, gröt, ölost, sylta, russin... Sylt rimmar han på förgyllt, syltor på styltor och singularisformen sylta på orten Dylta

Det var hos Åkerhjelm på Dylta

Jag åt i år min första sylta.

Där finns bakelser, mandeltårta, rån och smör. Just smör återkommer han till gång på gång:

”Att som sig bör.
äta smör,
det har som nödigt mången föresvävat.
Ty den det gör,
aldrig dör,
förrän han först i all sin dar har levat.”

”Jag mycket tycke, mycken känsla har för smörgås,
i synnerhet om därtill jag kan hava ost. Rån
jag älskar ock, samt annat, blandat upp med smör. Gås
jag även håller av, men framför allting Ostron.”

”Jag frågar, vilken är väl den, som ej, förrän han dör,
vill hava smörgås och två koppar kaffe som sig bör?”

Jag tror att han inte bara längtade efter svensk mat, jag tror att han också var
HUNGRIG.

Ack -giv mig lite mat,
om och blott sillsalat.

Han rimmar på svensk mat, svenska ortnamn, och han alluderar till svenska
visor som t ex den medeltida balladen ”Den bergtagna”, vars omkväde är: ”men
jag vet att sorgen är tung”. Almqvist han strävar till torget gnolarndes: ”men jag
vet att KORGEN är tung!”

”Var morgon underst bittida i dagningen
jag ständigt har att gå, på armen med min Korg,
att bära hem ifrån vårt torg
potatis, bönor, lök och allt till middagslagningen,
morötter,
kalvfötter,
gäss och ankor,
braxenpankor --
Men jag vet att Korgen är tung!

Knappt är jag kommen hem- ack, ack du levandes!
så skall jag prompt igen, på armen med min Korg
gå ut, gå bort, allt till vårt torg,
och kånka mera hem, fast rygg och ben gå svävandes,
svinsylta,
slarvsylta,
pickelhäring,

skral förtäring
Men jag vet att Korgen är tung!

Jag på mitt arma liv ser ingen ändelse!
Skall så jag evigt gå, på armen med min Korg?
Den Sure tage allt vårt torg
och bäre bort --- det vore just en präktig händelse -
 meloner,
 citroner,
 palsternacker,
 kackerlacker --
Oh, jag vet att Korgen är tung!"

Så kan jag inte annat än tycka att han ibland "spårar ur" i sin matiga rimlusta:

"Vad är det värt, att tala illa om kapriser
hos människor, så länge som det kapris fås
 i sås
 till gås? "

"Om någon gång jag skulle Paltbröd rata,
(som säkerligen aldrig sker), så var dock viss,
att Palt med hallonsylt jag ej skall hata:
tvärtom! det vara skall för mig en läckerbiss."

"Emot min egen vilja
har denna trarilja
blivit bara persilja."

Detta är en bearbetning av ett anförande jag höll vid Almqvistsällskapets årsmöte den 20 november 2004. Som musikaliska inslag sjöng jag bl.a. Songe nr XLVI "Arrasmiha smultronplockerska" och Almqvists Goethe travesti "Kennst Du das Land wo die Kartoffeln blühen" på en egen komponerad melodi.

Mitt ovan nämnda letande efter mat för några repliker, resulterade även i en artikel i tidskriften "Allt om Mat" nr14/1993: "Carl Jonas Love – i exilen drömde han om den svenska maten."

© Solveig Faringer

Recept

Havresoppa

Almqvist blev anklagad för att sökt förgifta ryttmästare von Scheven med arsenik i havresoppa och fick gå i landsflykt för det. von Schevens hushållerska tyckte sig se kristaller ovanpå soppan, varpå hon gav gubben en annan tallrik och tog den misstänkta portionen till en apotekare som bekräftade att det var arsenik. Hur smakar nu havresoppa? Ja. Prova själv – det är en god efterrätt! Det står varje kock fritt att prova med arsenik också, men det ingår inte i vårt recept. Staffan Tjerneld gjorde förresten på sin tid ett experiment med havresoppa och arsenik – och påstod att kristallerna inte syntes på soppan! Så se till att tillreda den själv!

Havresoppa

1 dl havregryn
5 dl vatten
5 dl mjölk
100 g russin
50 gr smör
skalet av en ½ citron
2st bittermandlar
1 msk socker
1 tsk socker
1 dl vispgrädde

1. Koka havregrynen och vatten 10 min. under omröring. Sila koket genom en finmaskig sil så att inga gryn går igenom
2. Späd den silade soppan med mjölk, lägg i russin, smör, citron och finriven skållad bittermandel (kan utgå)
3. Smaksätt med socker o. salt. Koka 5 minuter.
4. Häll 1 dl vispgrädde i soppskål. Slå soppan i. Servera!
Smaklig måltid!

TB & OH

Oscar Patrick Sturzen-Becker (Orvar Odd)

Till C. J. L. Almqvist
då han blev regementspastor

Jag sitter i all oskyldighet
med mitt Dagligt Allehanda.
Det är ett blad som gör ingen förtret
och har ”Konglig Tilladelse”, som du vet,
hinsidan Sundet att landa.

Vad är det jag läser? Helt pompöst,
överst i hedersspalten?
Kaftanen, som hittills hang blott löst,
du sveper nu rätt seriöst
kring Furumo-gestalten!

Där ser man ju dock, att Det går an!
Jag citerar Love Almqvist.
Där står du nu, likt de andra minsann,
som en ganska ärevördig man –
i ena handen en palmkvist!

Det trodde jag knappt, då i röd kravatt
du, världslik till att skåda,
i fjor här gick och i ljusgrå hatt
och då vi hade våra små spratt
en och annan gång, vi båda!

Dock gläder det mig av hjärtans grund,
du ej blev en riktig prelatpräst –
av dessa som sluta ett tätt förbund
kring den heliga påven vid Odinslund –
men en simpel, fri soldatpräst.

Och fast du ditt läger för dig nu har
på det dammiga Ladugårdsgärdet,
jag hoppas, vi hava dig likväl kvar

i det gamla, där till senaste dar
med oss du förde svärdet.

På Frihetens hotade bastion
vid sanningens bivuacker,
i en kamp där det gäller en annan don
än litet för lös ammunition
mot diktade kosacker!

Tag pliten med dig! Det strides än!
Under kåpan du gott kan ha den!
Och mellan mässorna, vördade vän,
var tidens krigsman som förr igen
och hjälp oss plita i bladen!

Oscar Patrick Sturzen-Becker, signaturen Orvar Odd (1811-69), är numera knappast känd utanför litteraturhistorikernas krets och förekommer inte längre i våra vanligaste diktantologier (Lyrikboken m fl), men han räknades tidigare som den främste svenske poeten mellan Tegnér och Snoilsky. Sturzen-Becker medarbetade, ofta som spirituell kåsör, i Aftonbladet 1834-43 och utgav 1847-54 i Helsingborg Allmänna Öresunds-Posten. Han var i Paris vintern 1838-39 som den förste utrikeskorrespondenten någonsin för en svensk tidning. Han debuterade som lyriker 1844 med *Min fattiga sångmö*, där han medvetet bröt mot den rådande romantiska andan och visade upp en social idédiktning och ett realistiskt och ofta vardagligt språk som erinrar om Heines även i sin respektlöshet för tidens konventioner. Hans samling Brunt och rosenrött (1861) innehåller några för sin tid originella versberättelser, medan han fortsätter sin lyriska diktning i *Stycken i små ramar* (1862) och *Samlade ax* (1868).

Sturzen-Becker var ivrig skandinavist och vistades 1844-47 och 1854-63 i Köpenhamn, där han bl.a. föreläste om aktuell svensk litteratur. Sex av dessa föreläsningar utkom i bokform 1845, och om Almqvist säger han bl.a.:

”I allt vad helst han producerar är onekligen geni, och geni av första ordningen, men det är likväl vid sidan därav någonting fragmentariskt hos mannen, som gör, att man icke rätt får någon fason på honom såsom konstnärlig totalitet. Begåvad med en ytterst rik fantasi, utkastar han över allt de mest briljanta och genom sin sällsamhet överraskande typer, äventyr, scenerier, men det är jämförelsevis endast sällan han ger sig tid till att så utföra dem, att man blir fullt hemmastadd därmed, innan han flyger bort med en till ett helt annat väderstreck.”

Lennart Hedwall

En jubelmagister som inte inbjöds

Våren 1804 arrangerade medicinska fakulteten vid Uppsala universitet en doktorspromotion. Man observerade under förberedelserna till högtiden att två män som femtio år tidigare, alltså 1754, av Linné promoverats till medicine doktorer, ännu var i livet. Man inbjöd dem att övervara promotionen och utsåg dem därvid till jubeldoktorer. Ordet *jubel* kommer av det hebreiska ordet för gumshorn. Den gammaltestamentliga traditionen föreskrev att man vart femtionde år skulle i sådana horn blåsa in det som kallades klang- eller trumpetåret. Därmed hade jubeldoktoratet introducerats i svenskt akademiskt traditionsliv. En ny promotion av samma slag ägde i Uppsala rum 1810.

De filosofiska fakulteterna vid de dåtida båda svenska universiteten, i Uppsala och Lund, utdelade ännu inte doktorsgrader vid promotionerna utan magistergrader. Det var aningen osäkert om seden att förläna jubelvärdigheterna skulle accepteras också av dessa fakulteter. Så skedde emellertid och den första jubelmagistern kunde kreeras i Uppsala 1812. Lund följde efter år 1817. Traditionen att utse jubeldoktorer resp. jubelmagistrar kunde därmed anses helt och hållet etablerad och den fortlever ännu vid svenska och finländska universitet.

Doktorspromotioner arrangerades i början av 1800-talet när behov förelåg. Magisterpromotioner däremot ägde med stor regelbundenhet rum vart tredje år, i Uppsala 1815, 1818, 1821 etc., i Lund 1817, 1820, 1823 osv. Treårsperiodiciteten medförde att jubelmagistrarna inte kunde motta sina värdigheter exakt 50 år efter det att de första gången mottagit lagerkransen. I regel inbjöds de till magisterpromotionen efter 51 år.

Torsdagen den 15 juni 1815 hade vid filosofiska fakulteten i Uppsala 72 ynglingar lagerkransats av professor Olof Kolmodin (d.y.). Bland dessa befann sig Carl Jonas Love Almqvist, roslags nation. Uppgifter ger dock vid handen att han promoverats absens, eftersom han befann sig på resa.

Efter 51 år, torsdagen den 31 maj 1866, var det dags för männen av 1815 års generation att åter beträda parnassen i Uppsala och motta – för att låna Tegnér's ord från Epilogen 1820 – ”samma lager, ej förvissnad än, men blott ett halvt århundrade mer mogen”. Promotor Wilhelm Lilljeborg inviterade i inbjudningsskriften elva män. Han nämnde dessutom fem som avlidit.

Dagen dessförinnan, den 30 maj, hade i Upsala-Posten stått en insändare, rubricerad ”En frånvarande jubelmagister”, undertecknad av signaturen ”C.A.O.S.”, med följande lydelse:

Dock – lika hög är gåvan fast den ej
Har blivit använd så som borde ske,

Därför åt honom som en gärd av snillet
Vid eder högtid gen en hedersplats,
På den nedläggen ock en lagerkrans
Men glädjen er att platsen dock är tom
Ty *människan* bör ock vara snillet värd.

Hyllningen var dubbeltydig. Almqvist levde ännu, ehuru sjuk och landsflyktig, denna vår, som skulle bli hans sista. Med all säkerhet har filosofiska fakulteten aldrig inviterat honom till högtiden.

Våren 2004, i samband med att tvåhundraårsminnet av jubeldoktoratets införande i Sverige uppmärksammades, kunde i en av Uppsala universitet utgiven officiell promotionsskrift Carl Jonas Love Almqvist omtalas som jubelmagister. Äntligen.

Mats Hellström

Almqvist pånyttfödd – nu i Tyskland

I 13 veckor under 2004 låg *Det går an* på Der Spiegels 20 i topp bestsellerlista, som bäst dessutom som nummer 5! Det är en nyöversättning betitlad *Die Woche mit Sara* (Kindler Verlag 2004, översättning Anne Strom), som fått översvallande recensioner i viktig tyskspråkig press. Frankfurter Allgemeine Zeitung skriver bl.a.: ”Denna Sara är det som ännu halvtannat århundrade sedan romanen skrevs gör den så omedelbar och levande. Att återupptäcka denne djärve författare som kan förena sval dialektik med ett lysande lidelsefullt språk, ser recensenten som ytterst angeläget.”

I Süddeutsche Zeitung står att läsa att detta är ett av de vackraste litterära ”fornfynden” på senare tid, att Almqvist är en virtuos inom den tidiga realismen, samt att bilden av en självständig kvinna då, under en restaurationstid, inte bara var en djärv fantasiskapelse utan också en oerhörd provokation. Därtill är Almqvist en underbar berättare som med några få säkra penseldrag skisserar en hamnscen så levande, att man tror sig uppleva hela fräschören i en stockholmsk julimorgon. Och trots lysande berättarkonst och inträngande resonemang kommer, försäkrar recensenten, de emotionella värdena aldrig till korta.

Neue Zürcher Zeitungs recensent understryker att Almqvist tänkt på och skildrat ett demokratiskt samhälle och jämställdhet mellan könen, och detta i en tid då något sådant var närmast otänkbart för hans omvärld.

Och Darmstädter Jury korade i april *Die Woche mit Sara* till Månadens Bok. Kanske det är dags också i för oss i Sverige att på nytt ge oss ut på Mälarens vatten med Sara och Albert och uppleva kärleken fri från alla konventioner?

Anmälan

C.J.L. Almqvists slottskrönika och det indirekta skrivsättet

Den tidigt bortgångna Eivor Persson hann året före sin död disputerat på en avhandling med titel som ovanstående rubrik. Frasen 'det indirekta skrivsättet' är inspirerat av Almqvists motsvarande begrepp i Dialog om Sättet att sluta Stycken, men får en annan betydelse i Perssons utredning, där det förekommer som ett samlingsnamn för det mindre uppenbara i texten, t.ex. "det outtalade och dolda, det obestämda och oklara, det endast antydda och underförstådda, det missförstådda och oförstådda, det oavslutade och ofullständiga, som väcker läsarens intresse och stimulerar dennes tolkningsaktivitet". Det uttrycks genom fragment, luckor, ironi, vaghet etc. Det indirekta skrivsättet fungerar som ett riktmärke för Perssons inriktning på hermeneutiska problem och gåtor. – Ulla Nordin var opponent vid disputationen vid Lunds universitet den 11 oktober 2003. Ur hennes slutord vid disputationsakten saxar vi:

"Innebär det, som icke saknar intresse, ej en outtömlighet, en viss evighet?" (ur *Om två skriftsätt*)

Den evighet Almqvist här talar om, har Eivor Persson medverkat till att förlänga genom att i sin avhandling betona det gåtfulla, det obesvarade, det fragmentariska, som hans indirekta skrivsätt medför.

Avhandlingstexten drivs av energi och pedagogiskt nit. Eivor Persson går metodiskt tillväga, och hon öppnar för en aktiv och medskapande läsning, helt i enlighet med avhandlingens ämne. Hennes undersökning har stort intresse för att bekräfta vidden av Almqvists estetiska medvetenhet och inspirerar till vidare forskning. Det indirekta skrivsättet är en fruktbar ingång till Almqvists författarskap, mer finns att göra här.

I ett avseende är Eivor Persson banbrytande, nämligen att hon behandlar slottskrönikan som *ett* verk.

Detta är en viktig undersökning – Almqvists texter behöver närläsas på det minutiösa sätt som Eivor Persson gjort. Hon ser mönster och strukturer som vittnar om Almqvists synnerligen medvetna skrivsätt.

Språket i avhandlingen är korrekt, ibland t.o.m. elegant. En tilltalande humor skymtar fram i stilen, till exempel när Eivor Persson ser sig själv som en irrande (hind) avhandlingsförfattare, som ständigt går vilse i textens okända landskap.

Avslutningsvis citerar jag åter ur *Om två slags skriftsätt*:

"Men om allt levande är ett amabile fractum så följer härav för ingen del, att det skall eller får vara en trasa, en slurvig sammansättning, ett rafs. Ett rätt fragment, sådant som livet, är mer artistiskt brutet, än om det vore helt."

Denna avhandling är ingen "slurvig sammansättning", inget "rafs"!

Från våra program

Den 27-29 augusti 04 anordnade sällskapet en resa till Graf, Almqvists stuga i Värmland. Hembygdsföreningen Köla Stämman, har en Almqvistkommitté som

Almqvistsällskapet utanför Almqvists stuga i Graf, Åmotfors, Värmland

tog emot och visade Almqviststugan, Köla kyrka och Skillingsfors, där Almqvist arbetade. Medan vi ännu var i Värmland besåg vi Mårbacka, Geijersgården och Frödings Alster. Efter besök på Västanås teaters uppsättning av Romeo och Julia lämnade vi litteraturen för måleriet och besåg Rackstadmuseet och tog en tur runt sjön Racken, där konstnärkolonin var samlad.

Samarbetet med ABF i Stockholm fortsatte under februari 2005 med ett samtal om författare som samtidigt är journalister, Almqvist och hans nutida efterkommande, mellan Anders Burman, Lena Andersson, Jan Arnald och Göran Greider med Ingrid Elam som moderator. Hur arbetar de – tar de med sig fiktionssättet att skriva i sitt journalistiska arbete eller är det tvärtom? Hur befruktar de två rollerna varandra? Skriver de bättre journalistik?

Vid årsmötet 2004 höll Solveig Faringer sitt här tryckta föredrag om maten i Almqvists värld och klubbmästaren Topsy Bondeson serverade en tre rätters måltid à la Almqvist. Vid det senaste årsmötet talade Bengt Thelin om Love Almqvist och Dag Hammarskjöld, två anförvanter – i blodet (Love var Dags morfars halvbror) och i anden (deras tankar om människan och Gud). Även detta årsmöte avslutades med en 1800-talsmeny av klubbmästaren.

Olof Holm

Solveig Faringer – ny hedersledamot

Vår nya hedersledamot Solveig Faringer är sångerska, sopran. Hon har levt all sin tid i Enskede, fast sommartid mestadels på Gotland. Solveig sjöng tidigt. På Adolf Fredriks musikskola fanns en lärare som heter Bengt Hallgren. Han undervisade i svenska och var den som genom sitt eget stora intresse för Carl Jonas Love Almqvist visade Solveig ett författarskap som både inrymde fascinerande musik och litteratur.

Under Almqvists 100-årsjubileum 1966 deltog Solveig i en turné genom Stockholms förorter tillsammans med bl.a. Anita Björk. 1974 kom LP: n ”Drömmar och fantasier”, där Solveig tillsammans med skådespelare, musiker och barnkör tolkar Almqvists musik och lyrik.

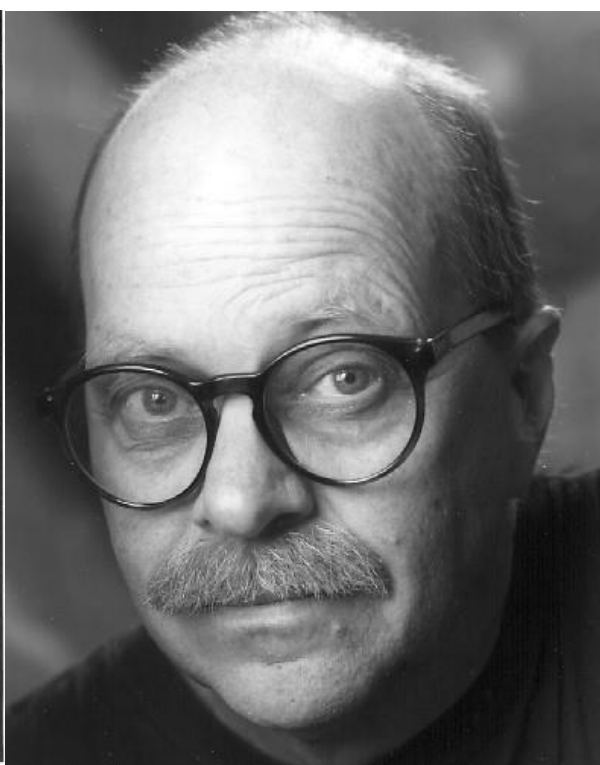
Förutom att framföra egna program har hon arbetat på bl.a. Operan och Folkoperan. I Animalen på Oscars var hon pingvin! Av hennes egna teaterproduktioner kommer vi ihåg ”Bigamisten” på Confidencen 1993. Barnboken ”Den 33:e pärlan” är nu på väg att ges ut. Där blandar Solveig 1700-tal och nutid. Att förena musik och litteratur tycker hon är fängslande, just nu håller hon på med ett program om H.C. Andersen som ofta sjöng visor.

Ett stipendium har givit henne en möjlighet att vistas på San Michele på Capri för att där fortsätta arbetet på ett almqvistprojekt som legat som en idé i flera år.

Topsy Bondeson

Solveig Faringer

Lennart Mörk

Lennart Mörk – ny hedersledamot

"Varför har du inte kommit tidigare?" undrade Alf Sjöberg när Lennart Mörk som 25-åring kom upp till Dramaten och visade sina skisser till Almqvists "Drottningens juvelsmycke". Därmed inleddes Lennart Mörks verksamhet som scenograf på Dramaten. Året var 1957. I snart fem decennier har publiken i Stockholm, Paris, New York, Moskva därefter kunnat uppleva Lennart Mörks visuella tolkningar av såväl klassisk som modern dramatik.

För Almqvist brinner Lennart fortfarande. Vid Nordiska museets Almqvistutställning 1966 var det Lennart Mörk som gjorde dekoren. Han har gjort scenografi till en rad Almqvistuppsättningar under åren. Och till 200-årsjubiléet 1992 skänkte han Almqvistsällskapet en bild som blev vår jubileumslogga.

Lennart Mörk är också verksam som bildkonstnär - stockholmare kan glädjas åt utsmyckningen på Tekniska Högskolans tunnelbanestation som är av honom.

Almqvistsällskapet hälsar Lennart välkommen som hedersmedlem!

Cecilia Sidenbladh

Lennart Hedwall – ny hedersledamot

Lennart Hedwalls mångsidighet är legendarisk: dirigent, tonsättare, musikhistoriker med avhandling om musiklivet i värmländska bruksmiljöer på Gösta Berlings tid och med böcker om Alfvén, Den svenska symfonin m.m., administratör (chef för Musikmuseet 1981-83), konsertpianist, lärare vid bl.a. Operahögskolan, radioman med musikprogram, musiksribent i dagspress, orgelsolist, docent, utgivare av musik (Berwald m.fl.) – kort sagt allt som man kan vara och göra i samband med musik. Allt utförs med en lätthet och anspråkslöshet som kan lura den slarvige iakttagaren att tro att däri inte ligger hårt arbete, encyklopedisk kunskap och vetenskap av hög karat. Därtill är han känd som generös diskussionspartner till andra i behov av stöd och tips eller att få lufta sina tankar eller få sitt arbetsmaterial belyst.

Lennart Hedwall har varit ledamot av sällskapets styrelse från grundandet 1981 till 2004, där han har haft rollen som minister för musiken, men läsaren av Almqvistiana har många gånger mött hans texter, recensioner, notiser och artiklar och sett att Hedwalls lyra inte bara är för musik. I *Samlade Verk* har Lennart Hedwall anförtrotts musiken, *Songes* och där musikinslag förekommer även på annat håll, särskilt i allkonstverket Imperialen. Lennart Hedwall har gjort intressanta arkivfynd som kommer att berika vår syn på Almqvists musik. I en utgåva av *Samlade Verk* bör ju även till sist ges plats för pianostyckena.

Olof Holm

Lennart Hedwall

Anders Burman om sitt förhållande till Almqvist

Mitt första bestående minne av Almqvist kan knappast sägas vara särskilt smickrande för min egen del. Det var våren 1988 när jag som gymnasist på en studieresa till Stockholm såg Peter Oskarsons uppsättning av *Drottningens juvelsmycke*. Jag har senare insett att det var en alldeles utmärkt föreställning, men då kunde jag omöjligen förstå att Almqvist skulle vara särskilt modern eller ha något att säga mig mer personligt. Om någon vid den tidpunkten hade sagt att jag sjutton år senare, det vill säga i dag, skulle ha ägnat en stor del av mitt vuxna liv åt att forska om Almqvist hade jag nog bara skrattat. Ändå var det bara några år senare som jag på grundkursen i litteraturvetenskap slukade romaner som *Palatset* och *Det går an* – den omsvängningen berodde betydligt mer på att jag själv hade förändrats än att jag skulle uppskatta de verken mer än *Drottningens juvelsmycke*. Vid ungefär samma tid studerade jag pedagogik och stötte där på läraren och rektorn Almqvist. När jag sedan skulle skriva min första uppsats i idéhistoria valde jag att ägna den åt Almqvists utbildningspolitiska idéer.

Därefter har det fortsatt på det spåret. Jag skrev fler uppsatser om Almqvist och började forska om honom, och den 25 november i år kommer jag att disputera på en idéhistorisk avhandling om hans journalistik och samhällstänkande. Jag kan erkänna att jag på senare tid stundom har jag varit ganska trött på Almqvist, men varje gång har den något uppgivna känslan följts av ett nyvaknat intresse, en ny fascination inför denna ambiguitetens mästare i

den svenska litteraturhistorien. Det faktum att det alltid finns nya sidor att upptäcka av Almqvist, att hans verk på ett så underbart sätt förenar sådant som framstår som oerhört tidstypiskt ("rena 1800-talet!") med ett alldeles eget tilltal som drabbar mig såsom bara riktigt bra konst och litteratur kan göra, är nog den huvudsakliga anledningen till att jag fortsätter att läsa hans texter.

Anders Burman

Jon Viklund

Jon Viklund om sitt förhållande till Almqvist

Mitt förhållande till Almqvist är ganska gott, särskilt med tanke på all den tid jag har lagt ned på honom de senaste åren. Trots att jag bara läst hans verk som en del av min forskning, har läsningen ändå varit lustfylld. Det finns ett utpräglat kommunikativt drag i Almqvists texter, ett tilltal som når fram än i dag – detsamma kan inte sägas om alla av de samtida författarkollegerna. Hans mål var att skriva på ett sätt så att läsaren får vara "ej blott läsare, utan även människa: han får vara produktiv". På så sätt förmår Almqvist stimulera det mänskliga hos sina läsare: att söka mening och ny mening i hans verk.

Almqvist har onekligen stimulerat en viss produktivitet också hos mig som forskare. Jag började läsa hans verk som magisterstudent i litteraturvetenskap vid Stockholms universitet. Det som först intresserade mig var det ironiska draget i romanerna, framför allt i *Hinden*. Det fanns en humor i hans sätt att ställa det triviala mot det djupt allvarliga, som jag fascinerades av. När jag senare antogs till forskarutbildningen i Uppsala fick jag chansen att fördjupa mig i Almqvists författarskap. Mina ingångar var bestämda på förhand: att gå in i utgivningen av Almqvists Samlade Verk och att skriva något om Almqvists

retorik. Båda dessa vägar till författarskapet lärde mig mycket om Almqvist, hans sätt att skriva och tänka. Gud finns i detaljen lär Goethe ha sagt, och Gud ska veta att jag fick ägna massor av tid åt detaljfrågor (stavningsfrågor, ordförklaringar, retoriska figurer), men samtidig också lära mig mer om Almqvists tänkande i stort. Almqvist hade inte mycket till övers för retorikens hävdvunna vältalighet, och han värjde sig mot idén om övertalning över huvud taget. Men samtidigt fanns viljan att övertyga i allt vad Almqvist företog sig. I min avhandling försökte jag genom en rad analyser av skrivsätt och retoriska strategier beskriva denna ambivalens som går som en röd tråd genom hans verk.

För närvarande arbetar jag med att ge ut Almqvists filosofiska, estetiska och akademiska avhandlingar.

Jon Viklund disputerade 2004 på avhandlingen *Ett vidunder i sitt sekel. Retoriska studier i C.J.L. Almqvists kritiska prosa 1815–1851*, utgiven som nummer 4 i serien Almqviststudier. Han är nu verksam vid den litteraturvetenskapliga institutionen i Uppsala. Jon utger inom serien Almqvists Samlade Verk volymen "Filosofiska, estetiska och akademiska avhandlingar 1831–1838". Tidigare har han gett ut *Menniskoslätets Saga* från 1839–41.

Anders Burman disputerade 2005 på avhandlingen *Politik i sak. C.J.L. Almqvists samhällstänkande 1839-1851*. Han är verksam vid den idéhistoriska institutionen vid Södertörns Högskola och delaktig i utgivningen av Almqvists Samlade Verk, där han förbereder del 39, *Om svenska uppfostringsväsendet*.

In memoriam

Bertil Romberg 1925-2005

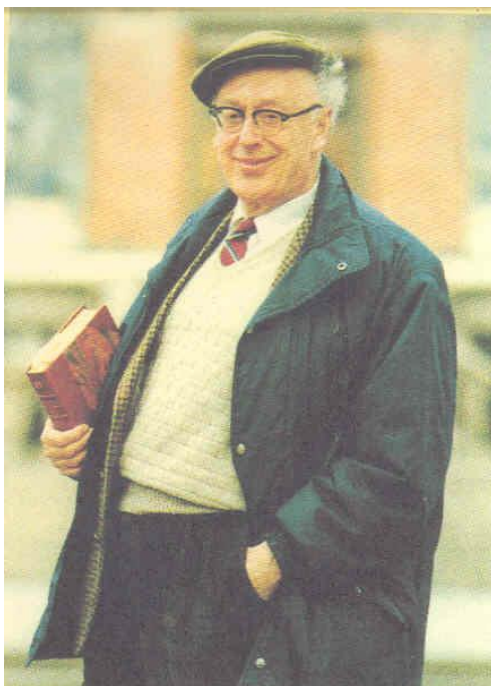
Docent Bertil Romberg föddes den 8 december 1925 i Helsingborg. Han var son till bankkassör Arnold Romberg och dennes hustru Hilma, f. Larsson. 1956 ingick han äktenskap med Ingrid Lidén. 1962 disputerade Romberg på avhandlingen *Studies in the Technique of the First-Person Narrative Novel*, en även internationellt ofta återopad studie som innehåller dels en allmän del, dels specialstudier av Grimmelshausens *Simplizissimus*, Samuel Richardsons *Clarissa*, Gottfried Kellers *Der grüne Heinrich* och Lawrence Durrells *The Alexandria Quartet*. Samma år blev han docent i litteraturhistoria med poetik vid Lunds universitet.

Han var lärare vid Lunds privata elementarskola 1955-59, lektor i Trelleborg från 1970 samt lärare vid litteraturvetenskapliga institutionen vid Lunds universitet. Sedan 1968 var han ledamot av Vetenskaps Societeten i Lund.

Bland Bertil Rombergs skrifter märks ett urval av Almqvists *Brev 1803-1866* (1968), handboken *Att läsa epik* (1970, 2. uppl. 1977), en fortfarande obligatorisk lärobok på grundnivån i litteratur-vetenskap, *Perspektiv på Almqvist*

(1973), som han utgav tillsammans med Ulla-Britta Lagerroth, antologin *Svensk lyrik* (1967) utgiven tillsammans med lärarkolleger vid Lunds universitet, monografin *Carl Jonas Love Almqvist: liv och verk* (1993) samt ett stort antal artiklar och recensioner om bl.a. C.J.L. Almqvist, Falstaff Fakir och Frans G. Bengtsson.

Bertil Rombergs undervisning präglades av grundlig lärdom, pedagogisk skicklighet och beundransvärt engagemang.

1981 bildades Almqvistsällskapet och vid det första årsmötet året därpå talade Romberg om Almqvists journalistik. För sällskapet gav han ut ett fylligt urval av Almqvists *Journalistik* i två delar (1989) och en nyutgåva av *Svenska fattigdomens betydelse*. I Almqvistiana har han medverkat flitigt och ofta har han föreläst i sällskapet. Han var styrelseledamot 1986-2003.

1985 var han en av huvudpersonerna vid ett seminarium om almqvist-utgivning och blev sen ledamot av en kommitté som utredde förutsättningarna för en utgivning av *Samlade Verk*, vars förste huvudredaktör han varit fram till 2005. Han har därjämte varit den flitigaste av delredaktörerna i utgivningen.

Almqvist kom att bli livsverket för Bertil Romberg – i synnerhet efter pensioneringen ägnade han många fulla månår åt Almqvist. Det är inte lösa dekorationselement som Bertil Romberg har snickrat under sin tid som forskare, det är i själva grunden som hans verksamhet har varit förlagd. Han har levererat textkritik och gedigen grundforskning – allt utan spekulativa inslag – vilket givit kommande generationer almqvistälskare en fast grund att stå på.

Bertil Romberg avled den 24 juli 2005 och efterlämnar hustrun Ingrid, barnen Mikael, Maria, Karin och Anna samt två barnbarn.

Roland Lysell & Olof Holm